

**PROBLEMATIKA PLATNOSTI A ZDÁNLIVOSTI MANŽELSTVÍ PO
REKODIFIKACE SOUKROMÉHO PRÁVA V ČR
ISSUES OF VALIDITY AND APPEARANCE OF MARRIAGE AFTER
THE RECODIFICATION OF PRIVATE LAW IN THE CZECH
REPUBLIC**

Jaroslav Buriánek²⁴

<https://doi.org/10.24040/pros.07.05.2021.ssp.19-31>

Abstrakt

Článek se zabývá společenskou důležitostí institutu manželství a upozorňuje na aspekty, které mohou zapříčinit uzavření manželství neplatného či zdánlivého. Článek pojednává i o právních důsledcích uzavření manželství neplatného či zdánlivého.

Klíčová slova

Nový občanský zákoník ČR (dále jen NOZ), manželství, vznik manželství, definice manželství, účel a význam manželství, překážky manželství, neplatné manželství, zdánlivé manželství

Abstract

The article deals with the social importance of the marriage and draws attention to the aspects that can cause the conclusion of a marriage invalid or apparent, non-existent.

Keywords

New Civil Code of the Czech Republic, marriage, the origin of marriage, definition of marriage, the purpose and meaning of marriage, obstacles of marriage, invalid marriage, putative marriage

Úvod

Problematika manželství je velmi důležitou zejména v dnešní době, kdy byl svět zasažen nemocí Covid 19 a většina aktivit lidského bytí se musí obejít bez osobního kontaktu a je tak přesunuta do on-line prostředí, kdy toto v důsledku zabraňuje navazování nových osobních kontaktů tak, jak jsme doposud byli zvyklí. Protože i nadále musí být zachována

---

²⁴ JUDr. Jaroslav Buriánek, LL.M., DiS, externí doktorand na PEVŠ, Fakultě práva, se zaměřením na Občanské právo, předešle působil v advokátní praxi, následně byl jmenován předsedou přestupkové komise magistrátu města Olomouce a v současnosti zastává pozici generálního manažera ve vlastní společnosti.

osobní náklonnost a úcta člověka k člověku, kdy toto je základem reprodukce společnosti a jejího fungování vůbec, je nutné toto téma připomenout a zdůraznit jeho význam pro jednotlivce i společnost samotnou. S ohledem na skutečnost historického vývoje našich národů lze předpokládat i vznik smíšených manželství, kdy v důsledku se jeví vhodným problematiku osvětlit tak, aby případné smíšené manželské svazky mohly platně vznikat a utužovat tak vzájemná pouta a náklonnost našich národů. Uvedené platí i pro ostatní osobní kontrakty lidí mezi sebou a pěstování porozumění a konsensu ve společnosti globálně, a to o to více, když jsou v současnosti politické vztahy v Evropě a světě vůbec značně napjaté.

Manželství patří do oblasti rodinného práva, které je po rekodifikaci občanského práva v ČR zahrnuto do nového uceleného kodexu občanského práva, zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku – NOZ, kdy tímto byl odstraněn dualismus úpravy.

Institut manželství má širokosáhlé historické kořeny, kdy jejich reflexi v modifikované podobě nacházíme i v současné právní úpravě. Povahou se jedná o institut poměrně živý, dynamicky se vyvíjející v prostoru a čase i přizpůsobující se dané době ve smyslu potřeb společnosti tak, aby byl v daném okamžiku schopen plnit svoje tradiční funkce.

Zásadními použitelnými atributy z předešlé doby římského práva je, že manželství má povahu „smlouvy“ mezi jedním mužem a jednou ženou (předpoklad statusu snoubenců), že zde sehrává zásadní roli vůle snoubenců, že mezi snoubenci musí panovat konsensus²⁵, a že manželství vzniká v okamžiku existence slibu muže a ženy. Z této doby známe i pojmy jako je věno, zasnuby, manželské překážky a zánik manželství. Již zde v době římské bylo patrné, že účel manželství sleduje založení nové, vlastní rodiny s cílem splodit děti. Jednalo se účelem o zachování, respektive pokračování a rozšiřování rodu a jeho majetku, čemuž odpovídá i propracovanost římského dědického práva.

V následném vývoji pro nás důležitým je pak nevyhnutelným zmínit změny v právním smýšlení provedené v rámci rekodifikace práva Marií Terezií a Josefem II., kdy jejich snahám a vlivu vděčíme za propracovanost nejen manželského práva. Díky patentům vydaným za jejich vlády bylo manželství vyňato z nedílné pravomoci církve, byly upraveny manželské překážky, o zániku manželství rozhodovaly civilní soudy, byl utužen princip smluvní svobody a manželství bylo umožněno uzavřít každému, v jehož neprospěch nesvědčila žádná v té době daných manželských *impediment*. Uvedené historické období je jedno z nejvýznamnějších pro dnešní podobu rodinného práva, jak jej nalzáme zakotvené v NOZ, a to zejména s ohledem

---

²⁵ HRDINA, Antonín Ignác, DOSTALÍK, Petr. 2010. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. [cit. 2016-01-01]. 138 s. ISBN 978-80-7380-235-6, s. 45 a násl.

na široké spektrum územního užití ABGB. První reflexe OZO do právního řádu Československé republiky byla provedena recepčním zákonem č. 11/1918Sb., kdy v důsledku došlo k převzetí právního řádu Rakousko – Uherska. Až v roce 1950 došlo k cílené separaci rodinného práva od práva občanského. V roce 1964 pak byl přijat zákon o rodině, zákon č. 94/1963 Sb., který přežíval v novelizovaných zněních až do účinnosti NOZ, tedy do 1. 1. 2014.

1 Manželství v Novém občanském zákoníku

V ČR je manželství stále považováno za primární způsob společného soužití osob opačného pohlaví, kdy tomuto je přikládán na základě tradicionalismu velmi vysoký význam pro společnost, čemuž také odpovídá prestižní místo v systematice NOZ, jelikož je zaneseno hned do části druhé (rodinné právo) a hlavy první (manželství). S ohledem na důležitost institutu vycházející z jeho účelu požívá tento nejvyšší, ústavní právní ochrany.²⁶

Podstatou se jedná o soukromoprávní mluvní vztah mezi mužem a ženou, kteří se z vlastní vůle rozhodli pro trvalé společné soužití. I přes to, že spadá do úpravy soukromého práva vyznačujícího se především svobodou autonomie vůle, smluvní volností a dispozitivním charakterem jednotlivých ustanovení, jedná v tomto případě o statusovou změnu, kterou zákon upravuje kogentně. Toto se projevuje v praxi tím, že jsou dána pevná pravidla upravující manželství, a to od jeho vzniku, až po jeho možný zánik. Zákonné podmínky pro vznik manželství jsou dány předem, jsou přísné, ale lehce splnitelné téměř pro každého, kdo je splnit z vlastní vůle chce a může. Institut manželství je nyní nastaven tak, že je otevřen pro každou osobu, které nespovídá některá ze zákonných překážek do manželství vstoupit.

Překážky bránící vzniku manželství jsou známy již z římského práva, kdy tyto mají z podstaty zajistit, aby nedocházelo k zneužívání institutu, porušování principu monogamie, aby se nedegradoval účel manželství, aby manželství plnilo společností předpokládané funkce a hlavně, jelikož je i součástí vzájemných práv a povinností manželů nevymahatelné povinnost být si věrni a sni spojené právo výhradního sexuálního nároku jednoho manžela na druhého, tak také nepřímo ochrana zdraví a zachování čistoty krve, kdy toto je nutno chápat i ve smyslu genetiky. Mají tedy podstatou *de iure* vyloučit *de facto* možný incest. S ohledem na

---

²⁶ Srovnej: LZPS ČR – Článek 32, kdy zde je zakotvena ochrana rodiny a rodičovství

uvedené je pak pochopitelným, že zákonodárce klade pro platný vznik manželství přísné požadavky, ty nazýváme předpoklady vzniku manželství, kdy na jejichž dodržení je zapotřebí bezvýhradně trvat a v případě jejich porušení taková porušení příslušně sankcionovat, a to až absolutní neplatností. Stěžejní předpoklady pro vznik manželství mají svůj právní základ v NOZ, ZMat²⁷, legislativě EU²⁸, ale i mezinárodních smlouvách²⁹, ke kterým ČR přistoupila a které ji zavazují.

Manželství vzniká procedurálně ve fázích, kdy tyto jsou systematicky provázány, a kdy jejich výsledkem je změna statusu ze, svobodný/á na ženatý/vdaná. Pokud vznikne manželství platně, jsou s ním spojeny četné právní důsledky, a to jak osobnostní, tak sociální i majetkové. Vznikem manželství vznikají zcela nové právní vztahy, které tu dříve nebyly, a kdy tyto mohou vzniknout zásadně jen s uzavřením manželství a samostatně nikoli. Příkladem takového vztahu je společné jmění manželů. Manželství podstatou tvoří právní základ pro vznik rodiny, kdy tato je stále považována z pohledu státu za exkluzivní základní skladební jednotku tvořenou nejbližšími osobami. NOZ v § 3 odst. 2 písm. b) chrání rodinu bez rozdílu toho, zda byla založena uzavřením manželství či nikoli. Právní úprava SR také chrání všechny podoby rodiny a jednoznačně klade důraz na skutečnost, že rodina založená manželstvím má postavení základní buňky státu, což hodnotím velmi pozitivně, když toto institutu manželství přidává na jeho vážnosti i účelu. Legální definice manželství je obsažena v § 655 NOZ, který explicitně uvádí: „**Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.**“³⁰ Z definice jsou patrné základní znaky manželství, kdy se jedná o smluvní svazek pro 1 ženu a 1 muže, trvalost svazku vykazující uzavřenost soužití muže a ženy, zákonem regulovaný postup vzniku, legalita manželství. V dalším se jedná o vymezení účelu manželství, tedy o založení rodiny, výchovu dětí, vzájemnou podporu a pomoc. Úloha manželství, i přes skutečnost, že jeho definice je v čase proměnnou zůstává primárně zaměřena na řádnou výchovu dětí.

---

²⁷ ZMat – zákon č. 300/2000 Sb., zákon o matrikách, ve kterém jsou zakotvena pravidla podporující základní požadavky uvedené v NOZ, jakožto zvláštní pravidla upravující například otázku společného příjmení manželů

²⁸ ČR přistoupila k EU ke dni 1.5. 2004, kdy v důsledku nás zasahují i akty EU v podobě směrnic a nařízení

²⁹ NY Úmluva je ve vnitrostátním právu provedena vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 124/1968 Sb., o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství.

³⁰ ELIÁŠ, K. A kol. 2012. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2, s. 286

Pro vznik manželství je v ČR přípustná jak civilní, tak církevní forma sňatku.³¹ Zde se zabývá výhradně formou civilního sňatku. Pokud se jedná o samotný vznik, zde je zapotřebí si uvědomit dvojí význam daného slova, což je v prvním případě představováno procesem vzniku manželství (*onen způsob, který stanoví zákon v § 655 NOZ*) a v případě druhém časem v podobě okamžiku vzniku manželství (*zde se jedná o ustanovení § 656 odst. 1 NOZ*) procedurální úprava a vymezení. Podstatou je, že jsou-li (*kumulativně*) naplněny osobnostní předpoklady, sňatečný projev vůle (dříve sňatečné prohlášení) netrpí vadou nedostatku vůle a jsou-li naplněny podmínky kladené na formu sňatečného obřadu, kdy se jedná o jeho slavnostní povahu a veřejnost za účasti 2 svědků, pak manželství vzniká právě souhlasným projevem vůle obou snoubenců před příslušným orgánem veřejné moci.

Osobnostními předpoklady je míněna existence muže a ženy v postavení snoubenců, kteří vykazují plnou sňatečnou způsobilost představovanou sňatečným věkem, a kteří navíc mají vážný zájem do manželství vstoupit na základě dobrovolnosti. Pokud by byla vůle některého z nich ovlivněna psychicky či fyzicky, pak by toto tvořilo zákonnou překážku bránící vzniku manželství, které by nevzniklo, jelikož soud by ho mohl prohlásil za neplatné³².

Zde je si zapotřebí uvědomit, že se jedná smluvní vztah, a že snoubenci na základě dobrovolnosti činí sňatečné právní jednání sice před příslušným orgánem, ale směřované vůči sobě navzájem. Z uvedeného lze dovodit, že s ohledem na obecné principy uzavírání smluv, manželství vznikne až v okamžiku, kdy druhý z tázaných snoubenců vysloví svoje sňatečné „ANO“ činící sňatečné právní jednání perfektním.

Základní formální pravidla pro vznik manželství za standardních okolností jsou upravena v NOZ a ZMat, kdy ke vzniku manželství je nutným, aby byly kumulativně naplněny požadavky obou uvedených norem. V praxi to znamená, že pokud se snoubenci rozhodnou uzavřít manželství, tak bude nutné, aby dle ust. § 33 a násl. ZMat měli všechny potřebné doklady, kdy se předpokládá jejich platnost a originalita. Podstatnou složkou procesu samotného je předoddavkové řízení, kdy toto má zajistit vyloučení zákonných překážek vzniku manželství (zejména trvalí manželství či registrované partnerství), umožnit snoubencům poznat svoje rodiny i se obeznámit s vlastním zdravotním stavem a povahovými vlastnostmi natolik, aby budoucí manželství mohlo být harmonické a naplňovat svůj účel.

³¹ Srovnej ustanovení § 657, §663 a §670 odst. 2., NOZ, ze kterých je patrna existence obou druhů sňatku

³²Tamtéž str. 48 n,

Snoubenci musí o provedení sňatečného obrádu požádat příslušný orgán, a předložit doklady požadované zákonem, prokazující jejich totožnost a způsobilost.³³ Zde obdrží příslušný dotazník, který je aktivačním prvkem předoddavkového řízení. V něm jsou řešeny otázky i faktického místa projevu sňatečného právního jednání, otázky spojené s jejich společným příjmením (nově je zaveden i institut připojovaného příjmení) a příjmením jejich společných dětí, otázky spojené s obeznámením se o zdravotním stavu navzájem³⁴, otázky budoucích majetkových vztahů, bydlení i zabezpečení rodiny po hmotné stránce. Jsou-li uvedené požadavky splněny, pak je řízení zakončeno stanovením termínu a místa občanského slavnostního obrádu, popřípadě je vydáno osvědčení o splnění zákonných podmínek pro účely církevního sňatku. K dosud uvedenému uvádím, že zákonodárce v některých ustanoveních nebyl dostatečně konkrétní, což může mít za následek praktické komplikace, kdy například:

*Ve věci **sňatečného věku** zde neuvádí pozitivně explicitně nejnižší sňatečný věk snoubence, kdy tento se musí dovozovat, což může být pro adresáty laiky velice zavádějícím. Dovojuje se jak z ustanovení NOZ o manželských překážkách zakotvených v § 672 až 676 NOZ, tak ze základních ustanovení NOZ o svéprávnosti tj. § 15 v kombinaci s § 30 NOZ. Ve věci sňatečného věku v kategorii překážek manželství je uvedeno explicitně, že manželství nemůže být uzavřeno nezletilým, jež není plně svéprávným. Plně svéprávnosti člověk nabývá zletilostí představovanou dovršením věku 18 let, popřípadě uzavřením manželství – zde by muselo být plně nesvéprávnému nezletilému na žádost uzavření soudem formou vydání rozsudku povoleno³⁵, nebo přiznáním svéprávnosti – emancipací (podmínky jsou obsaženy v § 37NOZ). Pokud by nezletilému bylo povoleno uzavřít manželství a ke sňatku došlo, stal by se tento ex lege plně svéprávným, a to i pro případ, že by manželství zaniklo či bylo prohlášeno za neplatné. Platí, že jednou nabytá svéprávnost skrze manželství má trvalé účinky, což nevyklučuje následně možné omezení svéprávnosti ze zákonných důvodů dle § 55 a násl. NOZ, kdy takto by mělo být postupováno vždy především v zájmu osoby na svéprávnosti omezované. Nejčastějším důvodem bývá duševní porucha nemající přechodný charakter.*

*Ve věci **zmocnění jiného** pro „slavnostní oficiální veřejný akt“ sňatečného právního jednání pak nám ne zcela pochopitelně, s ohledem na slavnostní povahu obrádu, existenci*

---

³³ Srovnej § 664 NOZ

³⁴ Ve věci nutnosti poznání vzájemného zdravotního stavu před uzavřením manželství srovnej: HADERKA, Jirí. 1977. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. 1. vyd. Praha: Academia, 1976, 376 s. CODE 509-21-826, s. 52 a násl.

³⁵ Srovnej: § 367 a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních – ve věci povolení uzavřít manželství, kdy se jedná o řízení na návrh nezletilého staršího 16 let

podmínky vzniku manželství představovanou opačným pohlavím, explicitně 1 mužem a 1 ženou, existencí právní úpravy dvou stejných pohlaví v ČR zákonem o registrovaném partnerství jakožto jiné formy společného soužití (považováno za legální formu soužití, nikoli však zcela postaveno naroveň manželství – v SR nepřípustné), s odvoláním na nediskriminaci pohlaví zejména, připouští, aby byla zmocněncem fyzická osoba stejného pohlaví, jako je druhý ze snoubenců. Dle mého mínění toto spíše degraduje, než-li podtrhuje důležitost, význam, místo a účel manželství v právním řádu a v povědomí společnosti vůbec. Na základě tradicionalismu by bylo vhodnějším trvat na tom, aby nikdy při sňatečném slavnostním obřadu zakládajícím manželský svazek nestály vedle sebe při obřadu 2 osoby stejného pohlaví, jelikož toto by mohlo přibližovat v povědomí lidí manželství k registrovanému partnerství³⁶ a naopak, což zajisté není společností žádoucí, když jedna z hlavních funkcí manželství, bez které se stát neobejde, je zajištění reprodukční schopnosti vlastního národa přirozenou, pokrevní cestou.

Naopak za pozitivní lze hodnotit skutečnost, že je-li osoba nezletilého plně svéprávná, což v okamžiku, kdy hodlá uzavřít manželství a není již ve svazku manželském, přichází v úvahu pouze emancipací, pak tato nepotřebuje soudního přivolení k uzavření manželství, jelikož zákonná překážka nedostatku věku zakotvená v § 672 odst. 1 NOZ svědčí pouze nezletilému jež nenabyl plné svéprávnosti.

1.1 Účel manželství a jeho funkce

Pokud se jedná o účel manželství, tak tento úzce souvisí s obsahem manželství, který tvoří vzájemná práva a povinnosti manželů (jedná se o práva osobnostní, majetková a výživné považované podstatou za osobnostně-majetkové právo)³⁷. Účel manželství je dovoditelný z funkcí manželství, kdy tyto představuje především **funkce biologická, výchovná a ekonomická**, což bylo nejménou judikováno (R IV/1966 str. 373 a násl.).³⁸ Účel manželství vyvěrá i ze základních zásad rodinného práva, kdy se jedná o vzájemnou pomoc, ochranu slabší strany a solidaritu. Účel manželství byl rozšířen tak, aby si v něm každý podstatou našel ten vlastní cíl naplnění. Manželství není ani odepřeno lidem s omezenou reprodukční

³⁶ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů vzpp.

³⁷ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. a kol.: 2016. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 196 s. ISBN 978-80-7478-937-3, s. 37

³⁸ Srovnej: HOLUB, M. a kolektiv. 2011. *Zákon o rodině, s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vyd. Praha: Leges, 2011. 456 s. ISBN 978-80-87212-96-7, s. 12

schopností, kdy ve zbytku jeho účel naplnit mohou, kdy navíc tito lidé mohou vytvořit velmi vhodné prostředí pro kvalitní náhradní rodinnou péči, což společnost potřebuje také.

Pokud budeme vycházet z předpokladu, že *hlavním účelem manželství* je založení rodiny a tento účel bude naplněn, pak zde lze předpokládat existenci nezletilých dětí, kdy tato skutečnost posune do popředí výchovnou funkci manželství. Z uvedeného plyne, že role primární funkce manželství se v čase mění. Pokud pak bude založena rodina a bude plněna výchovná funkce, bude nutno naplňovat i funkci ekonomickou. *Ekonomickou funkci* spatřuji především v zajišťování základních ekonomických potřeb rodiny jako celku, kdy primárně se bude jednat o otázky bydlení a tvorby vhodného výchovného prostředí pro děti a zajištění nejen jejich ekonomických ale i kulturních potřeb. Pokud se jedná o *funkci biologickou*, tak tato je dle mého mínění neodmyslitelnou složkou naplňující účel manželství, jelikož je představována především zajištěním reprodukce v nejvhodnějších podmínkách, kdy za tyto považujeme právě rodinu založenou vznikem manželství. *Výchovná funkce* pak prakticky umožňuje rodičům na dítě soustavně a cíleně působit tak, aby si toto osvojilo základní a pro společnost zásadní návyky, naučilo se žít ve skupině a uznávat společností chráněné hodnoty. Pro dítě musí být rodina základním útočištěm pro řešení případných problémů z okolního světa, kdy zde je základní podmínkou dobrý vztah rodič a dítě a s tím i spojená vzájemná důvěra.³⁹ Výchozím bodem je zákonná definice manželství, kdy primárně je účelem založení rodiny⁴⁰, řádná výchova dětí a pak vzájemná podpora a pomoc.⁴¹

Uzavření manželství s sebou nese četné právní důsledky, kdy mezi ty základní patří *ex lege* vznik majetkového společenství manželů označované jako společné jmění manželů, nemožnost uzavřít další manželství, vznik vyživovací povinnosti mezi manžely navzájem, aktivace první domněnky otcovství i vzájemného dědického práva, aktivuje se vzájemné právo se zastoupit v běžných záležitostech, společně rozhodovat o rodinných záležitostech, právo užívat společné příjmení, právo na stejnou životní úroveň, případné právo na vdovský důchod, zanikne-li manželství v důsledku smrti jednoho z nich, aktivuje se právo společného nájmu bytu manžely, právo založit rodinný závod, právo na vzájemnou pomoc a podporu.

³⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. 2015. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. ISBN 978-80-7400-552-7, s. 44

⁴⁰ Rodina není v zákoně definičně vymezena, zde je zapotřebí vycházet z její fakticity a z jejího tradicionalismu, kdy tento způsob soužití nejbližších osob sahá až do dob rodových zřízení, vyvíjí se v čase s ohledem na potřeby společnosti a plní funkce pro společnost nenahraditelné. Jiné obdobné společenství tato propracované až k dokonalosti na společnosti nenajdeme. Rodina je globálně rozšířeným společenstvím, prolínajícím všechny typy kultur, společným znakem však je její ojedinělost a vzájemné vztahy v ní. Rodina je právem světově považována za základní jednotku států, kdy prostřednictvím nich utváří svět do podob, jak jej známe.

⁴¹ Srovnej § 655 NOZ, kdy zde je vymezena legální definice pojmu manželství a v ní obsažen jeho účel

2 Zákonné překážky vzniku manželství a jejich právní důsledky

Zákonné překážky tvoří taxativní výčet okolností, které brání platnému vzniku manželství. Podstatou byly vystavěny na poznacích tisíciletých tradic, kdy v dnešní podobě je nacházíme propracované a nastavené tak, aby neodporovaly účelu manželství a neomezovaly jeho vznik. Jedná o překážky absolutní a relativní povahy, kdy u relativních může dojít k jejich *konvalidaci*. Vznik manželství přes existenci překážky vymezené § 672 až 676 NOZ může založit důvod jeho prohlášení za neplatné. V rámci nové koncepce NOZ je pohlížet na právní jednání spíše jako na platné, než-li neplatné, kdy toto se ale ve věci prohlášení neplatnosti manželství neuplatní, jelikož materie rodinného práva má postavení *lex specialis*. Platí zde domněnka platnosti manželství, a to, že manželství vzniklé i přes existenci zákoné překážky je platné až do okamžiku jeho prohlášení soudem za neplatné dle § 680 NOZ. Soud rozhoduje rozsudkem, ten má konstitutivní povahu s účinky *ex tunc*.⁴² Teprve až soud prohlásí takové manželství za neplatné, považuje se ze statusového hlediska za neuzavřené, tedy muž a žena nemají status rozvedených manželů, ale status svobodný svobodná. V ostatním se však postupuje dle ustanovení pro rozvod manželství, jelikož se aktivovala první domněnka otcovství i vznik SJM. Soud manželství za neplatné neprohlásí, pokud došlo ke *konvalidaci*. Naopak *ex lege* tak učiní, pokud bylo uzavřeno osobou, které svědčí překážka monogamie anebo v případě, že bylo uzavřeno mezi sourozenci či předkem a potomkem, nebo je-li mezi osobami osvojenecký vztah.⁴³ Soud nesmí prohlásit za neplatné manželství uzavřené nespěprávným nezletilým starším 16 let, nebo osobou v této oblasti ve svéprávnosti omezenou, za předpokladu, že bylo počato dítě a toto se narodí živé. K tomu, aby takové situace nastávaly pouze ojediněle slouží předoddavkové řízení, kdy toto by mělo možnou překážku odhalit ještě před uzavřením manželství. V praxi se ale stávají chyby, a tak vymezení manželských překážek v zákoně nezbytným.

Zákon explicitně považuje za překážku bránící vzniku manželství *nedostatek věku*, kdy překážka svědčí nezletilému, který není plně svéprávným. Pokud takový nezletilý plně nespěprávný dosáhl věku 16 let, může mu soud ve výjimečných případech povolit uzavření manželství. Pokud by snoubenci starší 16 let uzavřeli manželství bez povolení soudu, mohl by tento na návrh každého, kdo na tom má právní zájem prohlásit manželství za neplatné. Zde je přípustná konvalidace, a to dovršením věku 18 let (předpokládáme tedy že i emancipací),

---

⁴² Procesní normou je zde ZŘS

⁴³ Srovnej § 685 NOZ

zánikom tohoto manželství, smrtí jednoho z manželů anebo počtím dítěte, které se narodí živé. Zde platí, že sňatečný věk pod 16 let je spojen vždy se zdánlivým manželstvím a věk nad 16 s manželstvím neplatným.

Další překážkou je *omezení svéprávnosti* osoby pro uzavření manželství (konvalidace možná smrtí, získáním plné svéprávnosti, počtím a narozením živého dítěte), dále pak *existence předešlého manželství či registrovaného partnerství* (možná konvalidace zánikem předešlého statusového poměru), dále pak překážka *příbuzenského poměru* vzniklého osvojením nebo pokrevním poutem - předci, potomci, sourozenci (konvalidace pouze v případě zrušení osvojení do 3 let od vzniku osvojení), dále pak je v pak zákoně nově zakotvena i překážka *závislostního postavení* představovaná trváním poručenského, svěřeneckého či pěstounského poměru. Pravdou zůstává, že uvedené právní poměry zanikají zletilostí, či příkladem poručenství zaniká také v okamžiku, kdy dítě nabyde plné svéprávnosti, nebo je-li osvojeno.

Plné svéprávnosti může nabyt jak emancipací, tak uzavřením manželství, tak dosažením věku 18 let. Konvalidace je tedy možná. Soud zruší původní závislostní poměr mezi osobami a tím odpadá i překážka manželství a nastává nový statusový stav tentokrát nikoli závislostní, ale rovnocenná práva a povinnosti manželů, tedy status ženatý a vdaná.

Další důvody pro prohlášení manželství za neplatné na návrh jednoho z manželů se týkají vad sňatečného projevu vůle, kdy jde o omyl v osobě snoubence či v povaze sňatečného právního jednání, anebo nátlak či vyhrožování násilím. Zde je ale stanovena prekluzivní lhůta 1 roku.⁴⁴

V případě manželství zdánlivého nelze toto prohlásit za neplatné, jelikož toto vlastně nikdy nevznikne, tedy ani s ním nemůžeme spojovat právní následky, nevzniká tedy SJM a ani se neuplatní 1 domněnka otcovství. Jedná se o podstatou o ty nejtěžší případy porušení zákonných požadavků v oblasti vůle a náležitostí obřadu, kdy v důsledku toho by mohl být narušen veřejný pořádek i dobré mravy, což je nepřípustné. Konvalidace u tomto druhu manželství nepřichází v úvahu.⁴⁵ Jedná se zejména o případy, kdy je vůle manželství projevována tak, že není zahrnuta vážností, například při divadelní vystoupení a obdobně, popřípadě o stavy, kdy manželství uzavřela osoba, která není schopna posoudit následky vlastního jednání. Zákon ještě uvádí případ zdánlivého manželství v okamžiku uzavírání

⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. 2015. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. ISBN 978-80-7400-552-7, s. 61

⁴⁵ ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O. a kolektiv. 2014. *Manželství*. Praha: Leges, 2014. 336 s. ISBN 978-80-7502-046-8, s. 11

církevního sňatku, kterému absentuje osvědčení matričního úřadu zcela, nebo je neplatné. Úprava v zákoně je zakotvena v § 677, je však ale pro laického adresáta velmi kusá a strohá, a tak extrahuji z jednotlivých ustanovení materie ty případy, které lze pod tento institut *non matrimonium* podřadit. Mimo výše uvedené se jedná o zdánlivé manželství i v případě, kdy není splněna podmínka nejnižšího sňatečného věku 16 let⁴⁶, kdy uzavřou manželství dvě osoby stejného pohlaví, kdy při sňatečném prohlášení jedna osoba neřekne ANO, a naopak řekne NE, kdy je manželství uzavřeno před nekompetentním orgánem (například celním nebo stavebním úřadem), chybí-li u civilního sňatku matrikář, u církevního pak v neoprávněnost církve zákonem, je-li uzavíráno manželství zmocněncem a plná moc není písemná anebo má podstatné vady.⁴⁷ Rozdíl oproti úpravě v ZOR je zejména v tom, že tento pod zdánlivé manželství zahrnoval i okamžiky zahrnuté vadou vůle (násilí a nátlak), což je dneska otázkou neplatnosti, kdy stále toto v dnešní praxi ještě mnohdy činí rozlišovací potíže.

Závěr

Příspěvek se zabýval otázkou vzniku manželství, kdy bylo poukázáno na zásadní změny oproti předešlé právní úpravě způsobené zejména koncepčními změnami ve statusových otázkách, které rekonstrukce přinesla. Byly řešeny formální atributy potřebné k platnému vzniku manželství a v rámci nich bylo poukázáno na nový institut emancipace nezletilého jako prostředek pro nabytí plné svéprávnosti, kdy dnes již neuvádíme terminologicky pojmy způsobilost k právním úkonům a právní subjektivita, ale svéprávnost⁴⁸ a právní osobnost.⁴⁹ Článek vymezil pomocí legální definice manželství a jeho základních zásad i jeho účel, kdy se touto otázkou zabýval jak z hlediska sociálního, tak z hlediska ekonomického. Ve věci vzniku manželství byl institut zpracován z pohledu uzavírání manželství civilní cestou, kdy toto ale v žádném případě nemělo mít za následek snižování hodnoty církevního sňatku, který má bez pochyb ve společnosti svoje jisté místo⁵⁰. Byly vymezeny základní požadavky zákona, které je nutno naplnit před vstupem do manželství. Dále bylo s ohledem na nutná prohlášení

---

⁴⁶ Nejnižší sňatečný věk je stanoven na základě přistoupení ČR k NY

⁴⁷ PLECITÝ, Vladimír; SKŘEJPEK, Michal; SALAČ, Josef; ŠÍMA, Alexander. 2009. *Základy rodinného práva*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 140 s. ISBN 978-80-7380-139-7, s. 33 - 34

⁴⁸ Svéprávnosti nelze trvale zbavit, tato může být pouze omezena a to l rozhodnutím nejdéle na 5 let

⁴⁹ Srovnej: § 15 a 16 NOZ ve věci právní osobnosti a svéprávnosti, kdy se jedná o nezadatelná osobnostní práva, tedy se jich nikdo platně nemůže ani částečně vzdát, jelikož by se k takovému jednání ex lege nepřihlíželo.

⁵⁰ Vzájemný vztah církevního a občanského sňatku je zákonem vymezen v § 670 NOZ

snoubenců i poukázáno na existenci nůva připojovaného příjmení. Pokud se jedná o problematiku účelu manželství a jeho rozšíření v zákoně oproti stávající právní úpravě, pak toto hodnotím jako pozitivní krok zákonodárce, když umožňuje každému, komu nebrání zákonná překážka uzavřít manželství a tím naplnit buď všechny, anebo alespoň některé složky účelu, což jak bylo poukázáno úzce souvisí s funkcemi manželství. Z příspěvku plyne, že institut manželství má pro stát vysokou hodnotu, a že tedy i nadále musí tento svazek chránit a všestranně podporovat, kdy toto slouží celé společnosti. V druhé části příspěvku pak bylo poukázáno na překážky, které ze zákona brání vzniku manželství, kdy bylo jasně vymezeno, které překážky způsobují neplatnost manželství a s jakými právními dopady, a kdy se naopak o neplatnost jednat nemůže, jelikož manželství bylo nejpřísněji sankcionováno tím, že dle zákona vůbec nevzniklo, a nebylo tedy schopno vyvolat žádných právních následků. Bylo poukázáno i na nové druhy *impediment matrimonni* a na celkové konvalidační možnosti. Zahrnuty byly i změny ve skutkových podstatách stanovených pro neplatnost a zdánlivost manželství zejména v souvislosti s nátlakem na vůli snoubence. Jako nedostatek v zákoně bylo shledáno nejednoznačné vymezení důvodů pro určení zdánlivého manželství. Při komparaci jednotlivých ustanovení NOZ a bývalé právní úpravy pak bylo shledáno, že úprava zakotvená v ZOR byla kvalitním základem dnešní právní úpravy, když v ní z větší části reflektuje, což v důsledku znamená, že i jistá část předrekodifikační judikatury je aplikovatelnou na dnešní poměry. Z příspěvku je i patrné, že došlo v rámci rekodifikace k úpravě procesních předpisů, kdy danou materii v dnešní době nenacházíme v OSŘ, ale v ZŘS, což lze opětovně hodnotit velmi pozitivně, a to zejména z důvodu přehlednosti a věcné propracovanosti.

Prameny

ELIÁŠ, K. A kol. 2012. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2

HADERKA, Jiří. 1977. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. 1. vyd. Praha: Academia, 1976. 376 s. CODE 509-21-826

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. 2015. *Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 366 s. ISBN 978-80-7400-552-7

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. 1998. *České rodinné právo*. 3. Přepřacované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006. 400 s. ISBN 80-7239-192-5

HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ. 2014. *Občanský zákoník II, Rodinné právo (§ 655-975)*. Komentář. 1.vyd. Praha: C. H. Beck 2014. 1349s. ISBN 978-80-7400-503-9

MURPHY, R, F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 1. vyd. Praha: SLON, 1999

NOVOTNÝ, P., IVIČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ, I., VONDRÁČKOVÁ, P. 2014. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2014. 200 s.

ISBN 978-80-247-5167-2

PLECITÝ, Vladimír; SKŘEJPEK, Michal; SALAČ, Josef; ŠÍMA, Alexander. 2009. *Základy rodinného práva*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 140 s. ISBN 978-80-7380-139-7

ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O. a kolektiv. 2014. *Manželství*. Praha: Leges, 2014. 336 s.

ISBN 978-80-7502-046-8

Zákony

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník – nový

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, VZPP

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Obsah článku podlieha licenci Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (Jaroslav Buriánek).